

SZÖVEGMAGYARÁZATOK (PLATÓN MŰVEIHEZ)

A BEVEZETŐKET FALUS RÓBERT ÉS SZABÓ ÁRPÁD (KRATÜLOSZ),

A MAGYARÁZATOKAT STEIGER KORNÉL (LAKHÉSZ), SZABÓ ÁRPÁD (KRATÜLOSZ) ÉS NÉMETH GYÖRGY ÍRTA

A jegyzetekben csak a legszigorúbb értelemben vett tárgyi tudnivalókat adjuk meg. A dialógusok szövege mellett a lapszéleken feltüntettük az úgynevezett Stephanus-számokat. Ezek a számok és a hozzájuk kapcsolt betűk egy ismert régi Platón kiadás (Platonis Opera, ed. J. Stephanus, Paris 1573) oldalszámait és oldalrészeit jelölik; Platón műveit ugyanis mindig ezekkel a számokkal szokták idézni. (Ezeket a számokat elhagytam, főleg a sok pepecselés miatt. Aki kíváncsi rájuk, vegye meg a Platón Összest 20 rugóért. – a szkennelő.) A Homérosz-idézeteket Devecseri Gábor fordításában közöljük az összes dialógusban a Kratülosz kivételével, csak akkor nem, ha maga Platón nem szó szerint idézi Homéroszt. Az ilyen esetekre a jegyzetekben „eltérő szöveggel” megjegyzéssel hívjuk fel a figyelmet. A csillaggal megjelölt szövegrészek magyarázatát a Szövegmagyarázatokban, a nevek magyarázatát a harmadik kötet végén a Jegyzetszótárban találja meg az olvasó. A Platón-művek sorrendjének meghatározásában A. Lesky: Geschichte der griechischen Literatur (3. kiad. Bern-München 1971) című könyvéhez igazodtunk. – Az újabb irodalomból megemlítendő H. Thesleff más következtetésekre jutó munkája: Studies in Platonic Chronology (Helsinki-Helsingfors 1982).

LAKHÉSZ

Nem alakult ki egységes vélemény Platón ifjúkori dialógusainak a keletkezési sorrendjéről. Ettől függetlenül bizonyos, hogy a *Lakhész* a legkorábbiak közé való: ezt igazolja a viták gyors pergése, a részvevők érdeklődésének és jellemének azonnali felvillantása, a jellegzetesen szókratészi fellépés és útbaigazítás (tudniillik, hogy a „bátorságról” csak lényegének és funkciójának biztos ismeretével lehet megalapozott kijelentéseket tenni), valamint a probléma megoldatlansága (*aporia*) a dialógus végén. Maga a „történet” valamikor i. e. 424 és 418 között játszódik – a délioni csata után, de a Lakhész életét is kioltó mantineiai csata előtt. Szókratész ekkor negyvenöt-ötven éves volt, többször is említett fiatalága tehát a párbeszéd idősebb részvevőiehez viszonyítva értendő.

teljes fegyverzetben vívni

a teljes fegyverzetű gyalogság (hoplitészek) a görög hadviselés legfontosabb fegyverneme. A hoplitészek majd harmincöt kilós fegyverzetükkel zárt rendben, phalanxban harcoltak. A súlyos

fegyverzetben gyors egyéni akciókra nem volt mód, a katonának inkább önfegyelemre és együttműködési készségre volt szüksége.

a dárda alsó hegyébe

a hoplitészek dárdája mindkét végén hegyel ellátott szúrófegyver volt.

holmi káriaival

a kisázsiai félsziget délnyugati részéről származó káriaiak, akiket a görögök zsoldosokként alkalmaztak, hűtlenségükről és megvesztegethetőségükről voltak híresek.

Szolón szavával

Szolón többször idézett verses mondása: „Vénülvén is még egyre tanulgatok én.”

megmenekülni is

Iliasz V 221-223.

ő a menekülés szakértője

Iliasz V 272. A magyar fordításban a kifejezés nem szerepel.

ez a véleményem

Nikiasz megjegyzése ironikus és békítő: Lamakhosz, a peloponnészoszi háború felelőtlen vakmerőségéről híres hadvezére éppen ellentéte az aggályosan óvatos Nikiasznak.

„...társa a szégyen”

Odüsszeia XVII 347.

KHARMIDÉSZ

Platón nagybátyjának, a dialógus történésének idején még ifjú Kharmidésznek a neveléséről folyik

a vita – arról, hogy miben is áll a józanság (*szóphroszüné*). Valóban, az i. e. 5. századi etikának egyik

legfontosabb kulcsszava volt a „józanság”, amit a „góg” (*hübrisz*) ellenében tartottak méltónak az

emberhez, de amelynek a tartalmát sokféle módon értelmezték (például az *Antigoné*-ban).

Az „Ismerd meg önmagad!” apollóni parancsa és Szókratész definícióigénye egyazon etikai

irányba mutat.

Tudománytörténeti érdekesség, hogy Zalmoxisz tanítása – miszerint a lélekből sarjad a testnek is minden java – a modern pszichoszomatikus elméletekben éledt újjá. Mítoszokkal és mitikus-misztikus formában előadott tudományos elméletekkel a későbbi Platón-dialógusokban is sokszor találkozunk.

Baszilé szentélyével

Baszilé a régi athéni királyság megszemélyesítője, szentélyében az ősi uralkodónak, Kodrosznak is

áldoztak.

a zsákmányból a részét

utalás arra a mesére, amelyben az oroszlán és az őz együtt vadásztak. Amikor az őz kérte a zsákmányból a jussát, az oroszlán azt válaszolta: te vagy az én részem. –

Küdiaszról semmi közelebbit nem tudunk.

„...a szűkölködő embernek”

Odüsszeia XVII 347.

megtanultam Hésziodosztól

Munkák és napok 311: „Nem szégyen dolgozni, de szégyen tétlenül élni” (Trencsényi-Waldapfel

Imre fordítása).

Delphoiban fölfüggesztett... feliratot

a hét bölcsnek tulajdonított mondások: Légy józan! (szerzője ismeretlen). Ismerd meg önmagadat!

(Khilón). Semmit se túlzottan! (Szolón). Kezesség, rögtön kész a baj! (Thalész).

elefántcsontkapun

„...Hisz a gyöngye / álomképek két kapun át jönnek közelünkbe: / egy szaruból készült, elefántcsontból van a másik. / És amely álomkép kicsiszolt csonton csuszik által, / az mind csal,

hiteget s mutogat csupa teljesületlent; / és amely álomkép simított szarun át szalad útra, / színigazat

mutat az, ha az ember látja szemével” (Homérosz, Odüsszeia XIX 561-567).

EUTHÜPHRÓN

Végzetes nap reggelén játszódik a történet – akkor, amikor Szókratésznek a törvényszékre kell

mennie, hogy Melétosz vádjaival szemben védekezzék. Szókratész erkölcsiségére és tudásszomjára,

de Platón írói tehetségére is jellemző a vita időzítése.

A „jámborság” fogalmi tisztázása – függetlenül az ifjúkori Platón-dialógusokra jellemző megoldatlanságtól – olyan igény, amely magasabb szinten folytatja a korábbi művekben is felvetett

definiálási kutatást: itt merül fel a „miben áll?” (pontosan: „mi is?”) kérdése úgy, hogy valamilyen

önmagával azonos egységben és ezáltal a jelenségek ősképében (*eidosz, idea*) kell keresni a választ,

tehát a valóságos ok megragadását. Még nem transzcendens, az érzéki világtól elkülönített képzet az

eidosz vagy *idea*, de Platón későbbi felfogását alapozza meg.

A „jámborság” és a közfelfogás szerinti „vallásosság” megkülönböztetése nemcsak elvi, hanem

életrajzi szempontból is fontos: Szókratész egész gondolkodásmódja került szembe a hagyományos

vallásossággal.

Daidalosz szavai volnának

két szobrász alakja keveredik Daidaloszban: az egyik mitikus ezermester, a labirinthosz építője,

aki szobrokat is készített, a másik egy i. e. 7. századi szobrász, akinek nevéhez sok újítás fűződik,

élethű alkotásai szinte mozogni látszottak. – Szókratész apja, Szóphronizkosz szintén szobrász volt,

ezért nevezheti tréfásan Daidaloszt ősének.

amit a költő költött

Sztaszinosz, a Kúpria című epikus költemény szerzője. Az eposz az Iliasz előzményeit beszélte el.

LÜSZISZ

Ebben a dialógusban is egy fogalom – a szeretet – meghatározására irányul a kérdve kifejtő módszer, ezáltal pedig a vélemények szembesítése. Erkölcsi vonatkozásban a „kedvtelés” és a

„boldogság” megkülönböztetése, ismeretelméleti síkon látszat és valóság, ennek megfelelően pedig

látszattudás és biztos tudás szembeállítását a lényeg. Mindez a barátság, s egyáltalán az embereket

egymáshoz kötő kapcsolatok vizsgálatából alakul ki – természetes emberséggel, sőt

gyakorlatiassággal: helyesen kell igényelni a „hasznosság”-ot mindenben, s ez a helyesség az emberi

kapcsolatokban erkölcsi tartalmasságot jelent.

A köznapi példaktól és a hétköznapi tudattól az elvontabb, általánosító gondolkodás felé ívelő dialógusmenet – a *mimétikus* helyzettrögzítéssel együtt – éppoly magával ragadó, mint például a *Kharmidész*-ben vagy a csak kevésbé későbbi *Euthüphrón*-ban.

Hermész-ünnepet

Hermész volt többek között az atléták védnöke is. Ünnepe napján léptek be először a fölserdült ifjak a gyermekek tornacsarnokaiból a gümnaszionokba.

„...a messzi földön lakó idegen”

Szolón 17. töredéke.

... *mindenkit az isten*

Homérosz, *Odüsszeia* XVII 218.

... *a koldus irígye*

Munkák és napok 25-26 (Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása).

PRÓTAGORASZ

Platón első terjedelmes dialógusa az *erény* mibenlétéről. Valójában nem is „erény”, hanem „alkalmatosság” lenne a görög *areté* megfelelője: éppúgy vonatkozik a mesterségek (*tekhnék*)

funkcionális hasznosságára, mint az erkölcsére – innen a taníthatóság problémája is. A szofisztikát (a bölcselkedést, pejoratív értelemben az okoskodást) kiélezett egyoldalúsággal ítélte

el Platón, s bizonyára maga Szókratész is: csak itt-ott ismerte el jelentőségét az általános műveltség

fejlesztésében; az ékesszólásban is csupán az elhíttetés és (például a *Gorgiasz*-ban) a hamis célú s

eszközű meggyőzés vagy hízelgés „művészetét” látta. Ezt csúfolja ki a dialógus kettős felépítésével is,

amikor – a szofisták „bizonyítás + cáfolat” szerkesztésű bűvészkedéséhez hasonlóan – az erény

taníthatóságának tagadásával, majd igenlésével zavarja önellentmondásba Prótagoraszt.

Ironikus a

Szimónidész-költeménynek e két rész közé ékelt, önkényes értelmezése is (hasonlóan ahhoz a módszerhez, ahogyan Adeimantosz értelmez néhány kiragadott versrészletet az *Állam* második

könyvében). Míg azonban a szofistát csupán felingerli az önellentmondás, Szókratészt további

vizsgálódásra – a fogalmak pontos meghatározására – ösztökéli a megoldatlanság („kiüttlanság”,

aporia), ugyanúgy, mint Platón egyéb ifjúkori dialógusainak a befejezésében.

Prótagorasz Prométheusz-mítosza a „görög felvilágosodásnak” a társadalmi fejlődésbe vetett hitét

tükrözi. Egyáltalán nem Hésziodosz cseles, önző és az emberiséget romlásba döntő titánjára emlékeztet ez a Prométheusz, inkább Aiszkhülosz áldást hozó hőse, de attól is eltér:

Prótagorasz már

nem tartja elégségesnek a technikai civilizálódást a társadalmi fejlődés kivívásához, hanem – a mítosz

nyelvén szólva – a Zeusz ajándékozta, az egész emberi nemre érvényes igazságosságot is e fejlődés

előfeltételének tekinti (vö. az *Antigoné* emberhymuszával).

A dialógus „története” – tehát maga a vita – az i. e. 430-as évek végén játszódik.

Nem megmondta Homérosz

Odüsszeia X 279, Ilias XXIV 348.

mindenféle mesterséghez ért

a szofista név a *szophosz* szóból ered, amely nem pusztán a bölcs, hanem a különféle mesterségekben, tudományokban, művészetekben jártas embereket is jelöli.

„láttam meg”

Odüsszeia XI 601.

„Láttam, Tantalosz is hogy szenved”

Odüsszeia XI 582.

ennek a két ifjúnak az atyja

Paralosznak és Xanthipposznak.

mindazokat az anyagokat

a görög természetfilozófia tanítása szerint a földhöz a vizet, a tűzhöz a levegőt.

tűz használatához kötött ... más természetű

a kovácmesterséget, valamint a szövésfonástól a hajóépítésig számtalan más mesterséget.

mutatott be nekünk

A vadak című komédiájában, amelyet i. e. 421-ben mutattak be Dionüszosz szüreti ünnepén. Említése anakronizmus a 430-as évek végén játszódó dialógusban.

... ne érje semmi gáncs

a csak itt fennmaradt Szimónidész-vers töredékeit Devecseri Gábor fordította.

... *mink ketten...*

Iliasz XXI 308-309.

„*feldülja azonnal*”

Iliasz XXI 309.

bármilyen nehéz volt is megszereznie

vö. – Hésziodosz, Munkák és napok 289-292.

igazi keőszinak

akik közmondásosan becsületesek voltak (vö. Arisztophanész, Békák 932).

mint hetedik

az úgynevezett hét görög bölcs felsorolása.

igazán nehéz

azaz itt már van értelme a szócskának.

... *hol pedig derék*

ismeretlen szerzőtől. A sort Xenophón is idézi (Emlékezések Szókratészra I 2, 20).

...*hamarabb meglátja az egyik*

Iliasz X 224... .

ha talál is egyetmást

Iliasz X 225.

A KISEBBIK HIPPIASZ

A logikailag támadható bizonyítási módokat csúfolja ki ebben a dialógusban – mint már a *Prótagorasz*-ban is – Szókratész, ezzel együtt pedig a szofisták Hippiaszban megtestesülő „mindenhez

értés”-ét. A szatirikus-ironikus él nagyon is indokoltnak bizonyul a vita mindkét felvonásában,

különösen abban a képtelenségben, amely (Hippiasz szellemében) a valóban derék Akhilleuszt a

csalárd Odüsszeusznál hitványabbnak mutatja. A messze kalandozó, szerkezetileg is laza vita lényege

azonban egy kérdésre összpontosul – a „jó” erkölcsi értelmezésére, ami éppoly pontos tudást igényel,

mint a kézműves, a hajókormányos vagy a hadvezér szakmai felkészültsége.

amit éppen kérdez

az olümpiai versenyekre összecsendült tömeg előtt a szofisták is be szokták mutatni tudományukat.

... a leghelyesebbnek...

Homérosz, Iliasz IX 308-314.

Phthiába elérek

Homérosz, Iliasz IX
357-363.

...kincsre a kincset

Homérosz, Iliasz I 169-171.

kora hajnalban elhajózik

Homérosz, Iliasz IX 682.

...fölhagy a harccal

Homérosz, Iliasz IX 650-655.

IÓN

Platón ifjúkori művei közül való a dialógus, valószínűleg a 390-es évek második felében keletkezett. Ma már – sok kétség és vita után – eredeti (hiteles) műnek tekintik a filológusok. A rhapszódoszok, akiket itt Szókratész beszélgetőtársa, Ión képvisel, az epikus költemények (főleg

természetesen a homéroszi eposzok) hivatásos előadói voltak, akik a szerte Görögországban megrendezett „múzsai versenyeken” léptek fel.

A párbeszéd tárgya: a költészet és a megismerés viszonya, ami a később írt *Phaidrosz*-ban és az

Állam tizedik könyvében tér vissza. Az előbbit az isteni megszállottság (*enthusziaszmosz*), az utóbbit a

racióális megismerés eredményének mondja Szókratész, aki természetesen ez utóbbit tekinti a biztos

ismeretszerzés, a szakszerű tudás útjának. Erre való a görög *tekhné* főnév, amely bonthatatlan egységben jelentett „mesterség”-et, „szakmai tudás”-t, „szakszerűség”-et, „hozzáértés”-t, „művészet”-

et.

Nemcsak az énekmondók felületes tudása és a költők megszállottsága ellen irányul a szókratészi

érvelés, ha nem a szofisták egyik irodalomtudományi elve (az „illőség”) ellen is.

az Aszklépiosz-ünnepről

az orvos isten epidauroszi kultusz helyén négyévenként késő tavasszal ünnepelték nagy ünnepét.

héraклеиainak hívnak

a mágnésről van szó.

valamelyik megindító részletet

utalás homéroszi helyekre: Odüsszeia XXII 1 skk., Iliasz XXII 312 skk., továbbá az Iliasz XXII. és XXIV. énekének egyes szakaszaira.

...mégse a kőbe!

Iliasz XXIII 335-340.

...ital-ízestől

Iliasz XI 639-640.

...hordja halálát

Iliasz XXIV 80-82.

...vészhordó köde terjeng

Odüsszeia XX 351-357.

...vijjogva suhant el

Iliasz XII 200-207.

eredetileg athéniak

a hagyomány szerint Epheszoszt Kodrosz athéni király fia, Androklosz alapította.

A NAGYOBBIK HIPPIASZ

A „nagyobbik” jelző *A kisebbik Hippiasz*-nál terjedelmesebb megformálásra vonatkozik, maga a vita egy másik találkozás eredménye (Eudikosz nélkül). A dialógus eredetisége ma már bizonyosnak tetszik, de vitatott a datálása: nyelvstatistikai ismérvek szerint a *Phaidón*hoz áll közel, a megoldatlansága alapján viszont Platón ifjúkori művei közé tartozik. Hippiasz – aki maga is szép, a „szép” lényegéről pedig különösen szép előadást ígér – politikai és nevelői hivatottságának fényében ragyog. Szókratész természetesen úgy tereli ennek a lényegnek a

megvitatására a szót, hogy definíciót fogalmazzanak meg. Ez egyelőre nem sikerül (majd az idea-elméletet kifejtő dialógusokban talál rá Szókratész vagy inkább Platón), de nyomatékosává válik az önmagában való Szép jelentősége, amely tulajdonságként jelenik meg minden szépnek mondott jelenségben, dologban.

jósszavával az isten

„Legjobb föld a pelaszgok földje az argoszi síkon, / lóban a thesszál, míg asszonyban a spártai legjobb...” (Németh György fordítása). – Az elbizakodott megariaknak adta ezt a jóslatot a Püthia, Apollón papnője.

egy emberi lényhez képest

Hérakleitosz 82. töredéke

„... és minden másban is?”

Hérakleitosz 83. töredéke.

hanem elefántcsontból

az athéni Parthenónban őrzött Athéné-szobrot aranyból és elefántcsontból készítette Pheidiasz.

SZÓKRATÉSZ VÉDŐBESZÉDE

I. e. 399-ben tárgyalta a Szókratész ellen benyújtott vádiratot az ötszázegy tagú törvényszék. A

közjogi vádlóként fellépő Melétosz, Anütosz és Lükón iratának az a része, amelyben a vallástalanságot rótták fel Szókratész bűnéül, régi szokványt utánczott: a vallássértés, hitetlenség

(*aszzebeia*) bűnében marasztalták el az athéniak már Aiszküloszt, majd – többek között – Anaxagoraszt és Prótagoraszt. A Szókratészt gúnyoló komédiaköltők is közzájón forgó – más

filozófusokra és szofistákra is alkalmazható – vádakkal ostromozták. Lehetséges (sőt a századforduló

viszonyainak ismeretében valószínű), hogy Melétoszek valamelyik politikai klikk felbéreltjei voltak:

ezt tanúsítja a vádirat egész demagógiája. Pontosabban azonban nem állapítható meg a per politikai háttere.

Három részre tagolódik a *Védőbeszéd*, amely természetesen nem szó szerint, hanem szellemi lényegében örökíti meg az elhangzottakat. Az első (*I-XXIV. fejezet*), amelyet a Melétossal való vita is

élénkít, a vádak tárgyi és logikai képtelenségét bizonyítja; a másodikat (XXV-XXVIII. fejezet) a vétkekesség csekély többségű kimondása, a harmadikat pedig (XXIX-XXXIII. fejezet) már a halálbüntetés megszavazása után mondja el Szókratész. Érvelési módjának és a haláltól sem féltő elvűségének csodálatos egységét örököltte meg Platón – mindenféle pátosz nélkül, a Mesterhez méltó emberiséssel.

történetesen vígjátékíró

Arisztophanész (vö. Szókratész védőbeszéde 19b).

Arisztophanész vígjátékában

a Felhőkben, amelyet i. e. 423-ban mutattak be.

ama futás idején

i. e. 404-ben, amikor a harminc zsarnok száműzte Athénból a demokratákat.

jelenlévő testvére

Khairokratész (vö. Xenophón, Emlékezések Szókratészra II 3, 1).

a kutyára

trefásan elferdített esküformula, amelyben a kutya egy istennév helyett szerepel.

„... vár rád is a végzet”

Homérosz, Ilias XVIII 96.

Ám haljak meg azonnal...

Homérosz, Ilias XVIII 98.

görbe hajóknál, terhe a földnek

Homérosz, Ilias XVIII 104.

azt a tíz hadvezért

i. e. 406-ban az Arginuszai-szigetek mellett vívott tengeri csata győztes hadvezéreit koholt vádak

alapján kivégezték.

megalakult az oligarchia

a harminc zsarnok uralma, i. e. 404-ben.

tölgytől vagy sziklától én sem eredtem

Homérosz, Odüsszeia XIX 164.

KRITÓN

Egybehangzóan sorolják a kutatók Platón legmegkapóbb dialógusai közé, de egyik-másik méltatója is furcsállja – inkább Xenophón naiv-jámbor Szókratészportréjához véli illőnek – a Mester erkölcsiségét, mondván: hogyan lehetséges az, hogy a platóni Szókratész, aki mindenféle konvenciót, szokást és állami intézkedést a racionálisan megindokolt erkölcs mércéjével mért, itt (éppen a siralomházban töltött utolsó hajnalon!) ennyire konformistának mutatkozik? Az a felfogás bujkál a kérdés mögött, amely nemcsak a politikai elkötelezettség és az erkölcsi autonómia, de a hűség és a személyes erkölcsi szabadság közé is feloldhatatlan ellentétet konstruál. Ha védelemre nem is szorul, néhány szavas értelmezést épp ezért igényel a szöveg: Athén nemcsak szülővárosa volt Szókratésznek, hanem vállalt közössége is, amelynek a – saját erkölcsi meggyőződése szerinti – hibáit következetesen és bátran bírálta, de amelyet soha meg nem tagadott. Ha meggyőződés nélküli konformista lett volna, nyilván másképpen viselkedik már a bíróság előtt is, s aggályoskodás nélkül enged a jószívű, de átlagpolgár-gondolkodású Kritón rábeszélésének.

a hajó érkezett meg Déloszból

amíg a Déloszban tartózkodó ünnepi küldöttség hajója nem érkezett vissza, addig Athénban tilos volt végrehajtani a halálos ítéleteket (vö. Phaidón 58b).

„... sűrű-rögű Phthiába elérsz majd”

Homérosz, Iliász IX 363.

sem Lakedaimónt ... sem Krétát

Lakedaimónban (Spártában) és Krétán arisztokratikus államforma volt uralmon, amit Szókratész gyakran dicsért (vö. Prótagorasz 342b).

GORGIASZ

Az ifjúkori Platón-művek hatalmas ívű záródarabja. Tematikailag a *Prótagorasz*-hoz kapcsolódik,

de tagoltabban és élesebben állítja szembe Szókratészt és a szofistákat, mint a megoldatlansággal záruló dialógusok. Fontos mozzanat Szókratész érvelésében az átfogó fogalmak több részre bontása: nem teljesen új ez az eljárás (1. már a *Lakhész*-ben a „bátorság” viszonyítását az „erény”-hez), de alapvető lesz a későbbi Platón-művek definíciókeresésében. Gorgiasszal szemben – aki az ékesszólás és az elhitetés bajnoka – a jog(osság) tényleges tudásának az értékét bizonyítja be Szókratész. Póloszt még inkább leleplezi (nem más a szofisztika, mint a hízelkedés „művészete”, tehát csak árt, nem gyógyít a lélekben), hatalom és jog ellentétéből pedig saját – a kortársak szemében képtelen – erkölcsi alapállását vezeti le. Kalliklész képviseli legszélsőségesebben azt a szofista nézetet, hogy a természet az erősebb jogát szentesíti, s hogy a hatalommal szemben az erkölcsnek nincs jogosultsága; ennek cáfolatából alakul ki a továbbiakra nézve is oly fontos szókratészi alapelv és magatartás: igenis az erkölcs(össég) a legfőbb érték az egyes ember és a közösség számára, ennek a kibontakoztatása (a nevelés) tehát az államférfi feladata. Törvény és természet, írott és íratlan törvény, hatalom és erkölcs dilemmája az i. e. 5. század közepétől fogva nyert antitézisformát a görög gondolkodásban. A *Gorgiasz*-ban megjelenített szofisták nézete volt az általános (ezt vallotta, többek között, az *Állam*-ban bizonykodó Thraszümakhosz is), de nem az egyedüli: más szofisták, mint Alkidamasz és Antiphón, azt tanították, hogy a természet szerint egyenrangúnak születik minden ember, csak a törvény tesz közöttük különbséget (szabadok és szolgák, görögök és barbárok csoportjára tagolva őket).

amilyen... lenni dicsekszem

Homérosz, *Iliasz* VI 211.

az orvosi mesterség

a görög szövegben ugyanaz a szó (*tekhné*) jelöli a művészetet és a mesterséget is. A fordító értelemszerűen hol ezt, hol azt használja.

a népgyűléseken a jegyzők

annak, aki törvényjavaslatot tett a népgyűlésen, a nevének kívül atyja nevének és demoszát is kihirdették, ugyanis ilyen módon tartották nyilván az athéniakat. Ha ugyanazon a népgyűlésen ugyanaz az ember újabb javaslattal állt elő, már csak a nevének hirdették ki, hozzátéve, hogy „a többi azonos”.

ama dal költője

ismeretlen szerző népszerű dalocskája: „Első kincs, mit az ember esd: egészség, / második meg a szép és büszke természet. / míg a harmadik: tiszta vagyon, / és negyedik: vidám, drága baráti kör”
(Franyó Zoltán fordítása).

egybe van kavarva minden dolog

Anaxagorasz 1. töredéke.

a törzseken volt a sor

a tíz athéni törzs, phülé, ötven-ötven képviselője felváltva irányította Athén életét az év egytized részében. Szókratész az Antiokhisz phüléhez tartozott.

Püirilampész Démoszát

szójáték. Démosz egy híres szépfiú neve, ugyanakkor azt is jelenti, hogy „nép”.

erre céloz dalában

Pindarosz 169. töredéke.

Euripidész mondása

az Antiopé című, töredékekből ismert tragédiájából.

mint Euripidésznél

töredék az Antiopé című tragédiából (vö. Gorgiasz 484e).

„... s néptelen marad”

Euripidész, Antiopé-töredék.

ha Euripidész igazat mondana

töredék a Polüeidosz című elveszett tragédiából.

„... most én egymagam végzem”

Epikharmosz 16. töredék.

holdat igéző thesszáliai nők

akik híres méregkeverők és varázslók hírében álltak. Kilesték Hekaténak, az alvilági istennőnek a titkait, ezért szemük világával lakoltak.

zúzott füllel járnak

vagyis Spárta-barát athéniak. A spártaiakat abban is utánozták, hogy sokat sportoltak, gyakorolták az ökölvívást. Az ökölvívókat könnyű volt fölismerni az ókorban megtépázott fülükéről.

amint Homérosz mondja

nem mondja. Több ízben szerepel azonban az az ellentétpár az Odüsszeiában, ami alapján Platón megalkothatta ezt az idézetet: „Dölyfösek-é, vadak-é, törvénnyel mit se törődök, / vagy vendégszeretők s elméjük féli az istent?” (Odüsszeia VI 120-121; IX 175-176; XIII 201-202).

ha nincs a prütanisz

Miltiadészt, aki Marathónnál legyőzte a perzsákat, egy sikertelen hadjárat után halálra ítélték, de barátai kérésére a prütaniszok, az elöljárók pénzbírságra enyhítették az ítéletet.

Homérosz elbeszéli

Iliasz XV 187-195.

„... *holtak közt tette a törvényt*”

Odüsszeia XI 569.

Aigina fiához

Aiakoszhoz.

MENÓN

Az erény taníthatóságának a kérdéséből (vö. *Prótagorasz*) bontja ki Szókratész a tudás mibenlétének és eredetének a problémáját, egy matematikai feladat megoldásából pedig a lélek

halhatatlanságának és a visszaemlékezésnek (*anamnészisz*) a gondolatát. – A lélek halhatatlanságának

az elmélete már korábbi ideológiákban (az orphikusok és a püthagoreusok tanaiban) is megfogalmazódott, de Szókratész mélyíti el úgy, hogy a biztos és *a priori* tudás kulcsát ragadja meg a

visszaemlékezésben. A négyzet megkettőzésének a feladata csak egyike (s nem is a legnehezebb) az 5.

századi matematikában felmerült és részben megválaszolt problémáknak. Vö. *Theaitétosz*, *Timaiosz*.

Megoldatlansággal végződik ugyan ez a dialógus is (nincs egyértelmű válasz arra, hogy az erény

természettől való-e vagy tanítható), de isteni adományozottságának a gondolata már előrevetíti az

Állam pedagógiai elvét: kell lennie olyan vezetőnek, aki e képességgel megáldottan veszi

kézbe más
államférfiak tanítását.

ahogy Pindarosz mondta

Pindarosz 105. töredéke. Folytatását Arisztophanész idézi A madarak című darabjában:
„atyám,
Aetna alapítója, / hasonnevű szent isteninkhez” (870-871. sor, Arany János fordítása).

miként a költő mondja

ismeretlen költő verstöredéke.

...hívják őket az embereknél

Pindarosz 133. töredéke

eszméletből

a görög *phronészisz* szó megfelelője, amely más dialógusokban „tudás”-ként vagy
„megfontolás”-

ként szerepel.

...maradék eszed is

Theognisz 1. elégia 33-36.

... nem teheted sohasem

Theognisz 1. elégia 432-438.

nincsenek odakötözve, megszöknek

Daidalosz szobrai olyan élethűek voltak, hogy szinte mozogni látszottak.

„puszta szökellő árnyak”

Homérosz, Odüsszeia X 494-495.

KRATÜLOSZ

Kratülosz, akiről Platón ezt a dialógusát elnevezte, az epheszoszi Hérakleitosz tanítását tette magáévá. Hérakleitosz az örök mozgást, változást, az ellentétek egységét, egymásba való átcsapását tanította. (Híres mondása volt: nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba, mert bár ugyanabba lépünk, mégsem ugyanaz már ez a folyó.) Maga Platón fiatal korában – mielőtt kapcsolatba került volna Szókratésszal – Kratülosz tanítványa volt; rajta keresztül ismerkedett meg

Hérakleitoszal. –

Kiegészül Kratülosznál Hérakleitosz tanítása azzal a gondolattal, hogy a *nyelv* a természet (a *phüszisz*)

műve, s ezért a nevek a megnevezett dolgok lényegéből következnek. – Ellenfele, a dialógus másik

szereplője, Hermogenész viszont azt a szofista felfogást képviseli, amely szerint a nyelv csak önkényes *megegyezés, konvenció* műve. Ezért a névnek nem sok köze lehet a megnevezett dolgok

lényegéhez, természetéhez. A megegyezés, konvenció görög neve, a *nomosz* szó *törvényt* is jelentett.

A Platón-korabeli szofisták elméleteiben nagy szerepet játszott a *phüszisz–nomosz* ellentét. A *Kratülosz* című dialógus a nyelvfilozófia síkján mutatja be ezt a vitát. Szókratész – amíg Hermogenésszal beszélget – úgy tesz, mintha Kratülosz és Hérakleitosz nézeteit tenné magáévá, és

szinte meg is győzi Hermogenészt. – De aztán, a dialógus vége felé, amikor Kratüloszhoz intézi

szavait, a hérakleitoszi–kratüloszi elmélet gyengéire mutat rá. – Tulajdonképpen az egész dialógus

erősen ironikus – még ott is, ahol helyenként komoly platóni–szókratészi gondolatokat villant föl.

helyessége, valódisága

a görög szövegben egy szó. Minthogy a magyar „helyesség” annak, aki Platón-t csak magyarul

olvassa, nem elég világos, jónak láttam a kissé talán tautologikus körülírást. Ez az elv érvényesült

egyébként az egész dialógus fordításában (a fordító).

balul ütöttek ki

Hermogenész gazdag rokonsága ellenére közismerten szegény volt. Xenophón szerint Szókratész

szerezett számára támogatót, hogy helyrebillentse anyagi helyzetét (Emlékezések Szókratészra II 10, 3).

„Igazság”

Prótagorasz egyik elveszett művének címe.

szokás

a görög szó (*nomosz*) törvényt is jelent (a fordító).

... Szkamandrosznak az emberek?

Iliasz XX 74.

...az emberek meg kümindisznak (ölyvnek)

Homérosz, Iliasz XIV 291.

Batieisz, mint Müriné

„Ezt Batieiának hívják ott mind a halandók, / s fürge-futó Müriné sírjának az elnemenyészők”
(Homérosz, Iliasz II 813-814).

Homérosz szerint

„... apja eképpen hívta: Szkamandriosz; Asztüanaxnak / hívta a nép, minthogy Hektór maga védte a várost” (Homérosz, Iliasz VI 402-403).

Ennek a négy betűnek Platón korában, úgy látszik, még nem volt neve.

értelem tisztaságát, zavartalanságát

Szókratész a Kronosz név genitivusát bontja föl önkényesen a *korosz* „seprő” és *nusz* „értelem”

szavakra.

Munkák és napok 121-123.

folyóneveket – rhein = folyni és krunosz = forrás.

közbeszúrunk még egy l-t

Apolón azt jelentené: „aki el fog pusztítani”.

ellentmondani Hésziodosznak

Istenek születése 195-197.

Euthüphrón lovai

Vö. azzal, amit föntebb (396 d) Euthüphrónról mondott, és egyben Aeneas lovaival az Iliász V.

énekében.

új-régi fény – vagyis:

szelaenonneoaeia. A szelasz = fény, enon = rajta levő, neon = új és aei = mindig összetétele.

az orozslánbőr

Héraklész öltözete, amelyben bátornak kell lennie.

ezt a kettőt

ti. a dolgokat és hangokat.

igaza van Hésziodosznak

Utalás a Munkák és napok 361-362 soraira.

EUTHÜDÉMOSZ

A nevelés céljáról és tartalmáról bontakozik ki a vita Szókratész és a szofisták között, s a dialógus egyúttal vitatkozási módszerük ellentétét is megvilágítja. A remekül felépített dialógust – a szofisztikus fogásokat pontról pontra cáfoló Szókratész érvelését – csupán az bontja meg, hogy éppen Szókratész két alkalommal is az igaz tudás és az igaz erény dicséretével vezeti be a nevelői buzdítást. Ugyanakkoriban írhatta Platón a dialógust, mint a *Kratülosz*-t – talán valamivel előbb is.

a kariai, akin próbát tesznek

mint valami értéktelen dolgon. Közmondás. A kisázsiai Karia lakóit rabszolgaként és zsoldosként ismerték a görögök, ezért kevésre becsülték őket.

Aiszküilosz jambusa szerint

„Polgárok, az időkhöz illően szóljon az, / ki ügyünk öre, városunk fedélzetén / kormányoz – álom ne szálljon pilláira” (Hetven Thébai ellen 1-3, Jánosy István fordítása).

Zeuszé Korinthosz is

Pindarosz, 7. nemeai óda 154-155.

akkora, mint a delphoi szobor

pedig az körülbelül öt és fél méteres volt. A szalamiszi győzelem után hálából állították a görögök ezt a hatalmas bronz Apollón-szobrot.

mint Pindarosz mondja

„A fő jó csak a víz” (1. olümpiai óda 1, Kálnoky László fordítása).

MENEXENOSZ

Különös alkotás: a címszereplővel való találkozás során idéz fel a 399-ben (!) elhunyt Szókratész egy fiktív halotti beszédet, amelyet Aszpaszia – Periklész régen halott élettársa – mondott el 386-ban... Athén gorgiaszi stílusú magasztalását bizonyára ironikusnak szánta Platón (vö. VII. levél), a

művészi remeklés azonban nagyon is meggyőzővé teszi. Így érezhették a későbbiek is, mert – Cicero közlése szerint – hagyománnyá lett, hogy a hősi halottak tiszteletére évenként rendezett ünnepségeken felolvassák.

mégpedig a tanácsházából

a piactér, vagyis az agora nyugati részén állt a tanácsháza és az a csarnok, ahol a prütaniszok étkeztek. Mindkét épület a Métróon szentélyének része volt.

az elesettek fölött

Athénban szokás volt a háborúban elesett katonák közös temetésekor szónoklatot tartani. A leghíresebb halotti beszédet Periklész tartotta a peloponnészoszi háború első évében.

a tanács

az ötszáz tagú bulé, amely a tíz phülé ötven-ötven képviselőjéből állt. A bulé csak javaslatot tehetett a népgyűlésnek, és az szavazta meg a végső határozatot.

az érte versengő istenek viszálya

Athéné és Poszeidón versengett Attikáért, amelyet végül az istennő szerzett meg.

a Hérakleidáknak az argosziak ellen

Héraklész utódai Athénba menekültek, majd Thészeusszal szövetségben leszámoltak az argoszi zsarnokkal, Eurüsztheusszal. A Thébaiból elűzött Polüneikészt, Oidipusz fiát a bátyja elleni harcban az argoszi király serege támogatta. A támadók vereséget szenvedtek, és halottaikat a gögös thébai Kreón csak Thészeusz fegyveres közbelépésére volt hajlandó kiadni.

nagy háború tört ki

a peloponnészoszi háború, amelyben a spártaiak vezette peloponnészoszi szövetség legyőzte az Athén által vezetett déloszi szövetséget (i. e. 431-404).

szörnyű háború tört ki

Alkibiadész örült vállalkozása Szicília elfoglalására (i. e. 415-413). Az athéni sereg Szürakuszainál vereséget szenvedett, és a foglyul esettek a szürakuszai kőfejtőben raboskodtak halálukig.

másoknak a barátai

Plutarkhosz leírja (Nikiasz 29), hogy azokat az athéni foglyokat, akik Euripidész műveit el tudták szavalni, szabadon eresztették a szürakuszaiak.

tengeri ütközetben estek el

i. e. 411-ben Künozzémánál és Abüdosznál Thraszübu-losz, i. e. 410-ben Küzikosznál pedig Alkibiadész vezetésével győzték le az athéniak a spártai flottát.

sok más hajót pedig máskor

vagyis Küzikosznál.

Mütilénénél lévő hajóink el voltak vágva

i. e. 406-ban a spártai flotta körülfárta az athéniak három hadvezérét és negyven hajóját. Athén

ekkor bevette végső tartalékait, a pénzhiány miatt még a templomok aranykincseit is beolvastotta.

Az így fölszerelt felmentő flotta a Leszbosz és Kisázsia közt fekvő Arginuszai-szigetcsoporthál szétverte a spártai hajóhadat, amelynek parancsnoka elpusztult az ütközetben.

most itt nyugosznak

az arginuszai csata után a tíz szolgálatban lévő hadvezér közül hatot koholt vádak alapján kivégeztek. Az egyik vádpont az volt ellenük, hogy a csata után a vízbe esett athéniakat nem mentették

ki a viharos tengerből, a másik pedig az, hogy a halottakat nem szedték össze és nem temették el.

az eleuszisziak elleni háborúnak

i. e. 403-ban a harminc zsarnok oligarcha-uralma ellen támadók központja Peiraieusz, Athén kikötője volt. A száműzött oligarchiák Eleusziszba települtek át, de rövidesen békét kötöttek az athéni

demokratákkal, akik fátylat borítottak a múlt belső harcaira.

így is cselekedtek

a peloponnészoszi háború után Spárta kihasználta győzelmét. A legyőzött városokba küldött helytartót támogatták a hatalomra juttatott oligarchák.

kész volt elpusztítani

i. e. 480-ban Xerxész csapatai elpusztították Athént. A peloponnészoszi háborúban a perzsák Athén

ellenfeleit támogatták. Mégis i. e. 394-ben Knidosznál csak az athéni Konón segítségével tudták

legyőzni a Perzsia ellen támadó spártai csapatokat. Az úgynevezett korinthuszi háborúban (i.

e. 395-

386) Athén Korinthoszt, Argoszt és Boiótiát támogatta a Spárta elleni harcban.

a kisázsiai földrészen lakó görögöket

ez volt az úgynevezett Antalkidasz-féle királybéke (i. e. 386). Nevét onnan kapta, hogy a feltételeket a perzsa nagykirály diktálta a spártai követnek.

„semmit se túlzottan”

Szolónnak tulajdonított mondás. A delphoi Apollón-templom falára volt vésve a másik bölcsesség

mellé, amely úgy szólt, hogy „ismerd meg önmagad”.

A LAKOMA

Dionüszosz kisebb ünnepeire tartozott a telet búcsúztató (január végén, február elején rendezett) Lénaia. Korábban csak komédiaköltők versenyét iktatták az ünnep athéni programjába, de i.

e. 432-től tragédiákat is adtak elő. Agathón – a tehetséges, csillogó szavú, de lazán komponáló költő,

akit már a *Prótagorasz*-ban is eszes és vonzó fiatalemberként mutatott be Platón – i. e. 416-ban nyerte

meg a tragédiaköltők versenyét.

Az irodalmi remeklése túl (nincs még egy görög alkotás, amely ilyen pompázatosan tenné

életszerűvé, s mutatná felhőtlennek a klasszikus kori Athén szellemi világát) elvileg is fontos dialógus

ez: a szemléleti konkrétumoktól elforduló általánosítás igénye, az ideák gondolati megteremtése, a

szép és *a jó* eszméjének az összekapcsolása, a hirtelen fényű megismerés (megvilágosodás) gondolata,

a szókratészi-platóni mítoszköltés különössége (játékos irónia + magasabb rendű megismerés) –

megannyi olyan mozzanat, amely Platón későbbi műveiben a világkép kiteljesítésének eszközeként

őrződik meg.

derék emberek lakomáin

szójáték Agathón nevével („derék emberek”).

Agamemnónt ritka mód kiválónak írja le

a Tróját ostromló görög sereg fővezérének kiválóságáról 1. Homérosz, *Iliasz* XXIII 891. Menelaosz spártai királyról 1. *Iliasz* II 408 („Hívás nélkül jön riadóhangú Menelaosz”).

Dionüszosz bírói széke előtt

egyrészt azért, mert Dionüszosz, a bor istene ezen az összejöveten főszerepet játszott, másrészt azért, mert a drámai versenyeket, amelyeken Agathón is nyert, az ő ünnepein tartották.

Euripidész Melanippéjének mintájára

a Bölcs Melanippé című, töredékesen fennmaradt tragédiában.

a kitűnő Prodikosz

Prodikosz Héraklészről írt szavait Xenophón őrizte meg az Emlékezések Szókratészra című művében (II 1, 21).

Hésziodosz azt mondja

Istenek születése 116-120 (Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása).

némelyik hősbé vitézséget lehel az isten

például Apollón és Athéné (Homérosz, Iliasz IV 507-516).

Orpheuszt...küldték el a Hadészből

amikor feleségét, Eurüdikét fel akarta onnan hozni.

Zeusz és Dióné lánya

„Aphrodité odahullt anyjának ölébe, Dióné / két karjával fogta körül, megölelte leányát” (Homérosz, Iliasz V 370-371).

amit Homérosz... mond

Odüsszeia XI 307-320.

a lesboszi szeretők

vagyis egymás iránt vonzódó nők.

mint a lakedaimóniak az arkadiaiakat

Spárta lakói, a lakedaimónok sorra legyőzték a peloponnészoszi félsziget többi népét, köztük az

arkadiaiakat.

megcsonkítások

a műveletet Kronosz hajtotta végre atyján, Uranoszon (Hésziodosz, Istenek születése 181).

...fején a halandó földilakóknak...

Homérosz, Iliasz XIX 92-93.

Gorgiasznak... a fejét

szójáték a szofista Gorgiasz és a mitológiai szörny, a Gorgó nevével. Aki a Gorgó levágott fejét megpillantotta, azonnal kövé dermedt.

„ígéretet a nyelv tett, nem a szív”

Euripidész, Hippolitosz 612.

Diotimától

valószínűleg kitalált személy.

tíz évvel eltolódott

a peloponnészoszi háború kirobbanása után, i. e. 430-ban tört ki az a dögvész, amelynek Periklész

is áldozatául esett.

„...mint sokan együtt”

Homérosz, Iliasz XI 514.

„reze aranyra”

„Mert ez aranyfegyvert nyújtott át Tüdeidésznek / rézért, százökörértékűt a kilencökör árért”

(Homérosz, Iliasz 235-236).

Aiasz a vassal szemben

a Tróját megostromló hőst megvédte hatalmas pajzsa.

„...ez a nagyszerű férfi”

Homérosz, Odüsszeia IV 242.

Lakhész volt vele

az arisztokrata hadvezér, aki ebben a csatában közkatonaként harcolt.

PHAIDÓN

Szókratész végső óráit, utolsó baráti beszélgetését örökítette meg itt Platón, aki betegsége miatt nem látogathatta meg a Mestert a siralomházban. A halálról való elmélkedés fogalmaztatja meg Szókratészsal a korábbi dialógusokban inkább csak érintett gondolatokat test és lélek dualizmusáról, a lélek halhatatlanságáról – ami (mint már a *Menón*-ban kimutatta) a visszaemlékezés, tehát a tudásszerzés kulcsa –, az önmagával mindig azonos lényegről (például „maga a szép”) és az örök ideáknak a világrendben betöltött szerepéről. Bonyolultságában is szemléletes a földgolyó és a mindenség leírása; az eszkatologikus mítoszba (mint a korábban írt *Gorgiasz* és a következő műnek mutatkozó *Állam* zárófejezeteibe is) az orphikus–püthagoreus világkép elemeit építette be Platón.

Phliusz

észak-peloponnészoszi városka, Ekhekratész lakóhelye.

ő maga is megmenekült

Minósz krétai király legyőzte Athént, és hadisarcként kilencévenként hét fiút és hét leányt követelt, hogy bikafejű fia, a Minótauroszt elé vesse őket. Thészeusz athéni királyfi az áldozatokkal együtt Krétára utazott, behatolt a Minótauroszt lakóhelyére, a labirinthosba, és megölte a szörnyet.

a tizenegyek

tíz sorolt tagból és egy jegyzőből álló végrehajtó testület Athénban. Ők felügyeltek a börtönökre és a halálbüntetések végrehajtására.

titkos tanokban

a misztériumokban. Itt valószínűleg az Orpheusz nevéhez fűződő orphikáról van szó.

jó emberek közé érkezem

a bölcsek és a hősök alvilági árnyai közé (1. Szókratész védőbeszéde 41a).

az eszmélet elsajátításával

a más dialógusokban „tudás” vagy „megfontolás” formában szereplő görög *phronészisz* szót itt eszméletnek fordította a fordító.

sokan vannak... a narthéxhordozók, de kevesen a bakkhoszok

vagyis sokan követik Dionüszoszt (Bakkhoszt), de csak kevesen vannak beavatottak. A narthéx (vagy thürszosz) az ünnepi dionüszoszi menetben viselt bot.

a megholt emberek lelkei a Hadászban vannak-é

1. Homérosz, Odüsszeia X 512-521.

Hadészhoz... valóban a „láthatatlanhoz”

a név a legelfogadottabb etimológia szerint *a-idész* (láthatatlan).

lenyírod a szép hajadat

a gyász jeléül.

mint az argosziak

a spártaiak i. e. 546-ban elfoglalták az Argoszhoz tartozó Thüreát. Az argosziak megfogadták, hogy amíg vissza nem foglalják, egyetlen argoszi sem növeszti meg a haját (Hérodotosz I 82).

kettővel... még Héraklész sem bír

a Héra által küldött rákot és a hüdrát csak Ioleósz (Iolaosz) segítségével tudta legyőzni Héraklész.

akár az Euriposz vize

az Euboia szigetét a szárazföldről elválasztó szoros különös áramlásait nem tudták megmagyarázni az ókorban. Itt a szofisták gondolkodásmódját hasonlítja Platón az Euriposzhoz.

„... túrtél már hajdan te kutyábat is ennél”

Homérosz, Odüsszeia XX 17-18.

ami Harmoniát, a thébai királynát illeti

Harmonia Kadmosznak, Thébai alapító királyának felesége volt. A thébai Szimmiasz harmónia-elméletét Harmoniához, Kebész gondolatmenetét pedig Kadmoszhoz hasonlítja Szókratész.

„közelebb lépve”

Homérosz, Iliasz VII 225.

mint egyesek mondták

Anaximandrosz, Anaxagorasz, Arkhelaosz.

a vér-e... vagy a levegő, vagy a tűz

a vérről Empedoklész, a levegőről Anaximenész, a tűzről Hérakleitosz ír.

örvényel veszi körül... talapzatul helyezi alája a levegőt

Thalész szerint a lapos föld a vízen úszik, Anaximenész szerint viszont az összesűrűsödött levegő

tartja fönn.

Aiszküilosz Télephosza

a müsziai királyról szóló tragédiából – akit Akhilleusz tévedésből megsebzett, s a sebet csak az ő lándzsahegye gyógyíthatta be – mindössze két sor maradt fenn.

vezetőkre sem lenne szükség

Hermész egyik feladata az volt, hogy a halottak lelkét az Alvilágba vezesse.

nem kell a Glaukosz tudománya

tudniillik ahhoz, hogy a vizsgált kérdés mélyére hatoljunk. Glaukosz a bűvárok, halászok és hajósok jóstehetségű védelmezője volt.

a Phaszisztól Héraklész oszlopaiig

a Feketetengertől a Gibraltárig.

... mély üregébe a földnek

Homérosz, Iliasz VIII 14.

sokféle nagy folyam van

Homérosz (Odüsszeia X 508-540) hasonlóképpen írja le az Alvilág folyóit.

Püriphlegethónnak neveznek

azaz lánggal égetőnek.

kakassal tartozunk Aszklépiosznak

gyógyuláskor áldoztak kakast a gyógyítás istenének. Szókratész saját halálát az életből való kigyógyulásnak tekintette.

BIBLIOTHECA CLASSICA

Kiadta az Európa Könyvkiadó. A kiadásért az Európa Könyvkiadó igazgatója felel. Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem.
Nyomta a Kossuth Nyomda. A nyomdai rendelés törzsszáma: 831186. Felelős vezető: Bede István vezérigazgató. Készült
Budapesten, 1984-ben.

A fordítás és a szövegellenőrzés alapjául szolgáló kiadások: Platonis Opera, ed. J. Burnet, 5 vols., Oxford, első kiadás 1899-1907; Platon Oeuvres Complètes, Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Búdé, Paris, Société D'Édition „Les Belles Lettres” 13 kötet, 1920-1959.
Felelős szerkesztő: Zsolt Angéla. A fordítást az eredetivel egybevetette: Falus Róbert, Joó Mária, Mayer Gyula, Németh György, Ritoók Zsigmond és Steiger Kornél. A sorozatot Szántó Tibor tervezte. Műszaki vezető: Miklósi Imre. Készült
20000 példányban, 58,72 (A/5) ív terjedelemben ISBN 963 07 3229 7. Össz. ISBN 963 07 2790 0.